

Az evangélikusok

A csehszlovákiai magyar evangélikusok száma 36.000 lélek körül mozog. Mikor az államfordulat bekövetkezett, az evangélikus egyházi szervezetek az új országhatároknak megfelelő változásokon mentek keresztül. A végleges rendezést csak az *1921. évi trencsénteplici alkotmányos zsinat* hozta meg, melynek értelmében Szlovákiát nyugati és keleti egyházkerületre osztották. Az új kerületeknek megfelelően megalakult esperességek területiális alapon szerveződtek s ennek folytán a magyar és magyar többségű egyházak is szlovák esperesi és püspöki vezetés alá kerültek. Ezzel szükségszerűen felmerült a kisebbségi kérdés úgy a felsőbb adminisztratív szervek kebelében, mint a vegyes nyelvű egyházakban is. Két magyar egyház, a komáromi és a somorjai, nem csatlakoztak a megszervezett szlovákiai egyetemes egyházhoz, hanem mint *úgynevezett szabad egyházak*, az egyetem keretein kívül maradtak. A somorjai szabad

egyház csak 1931-ben, a komáromi pedig 1937-ben lett az egyetemes egyház tagjává.

Az államfordulatot követő időkben a magyar evangélikusok nemzetiségüknél fogva kisebbséggé váltak a szlovákiai egyetemes evangélikus egyházban. A helyzet igen lassan tisztázódott, bár a magyar lutheránia vezetői az első pillanattól igyekeztek a kisebbség jogait biztosítani a többséggel szemben. Nagyban megnehezítette a szervezkedést, hogy a magyar evangélikusok az országban elszórtan élnek s a magyar evangélikus egyházak így Pozsonytól Ungvárig sehol sem alkotnak zárt területet. Ekkor állanak a szervezkedés élére Bándy Endre, Egyed Aladár, Lic. Fizély Ödön, Endreffy János, míg a világiak részéről a mozgalmat Szent-Ivány József vezeti, aki időközben a prágai parlament magyar képviselője és a kisgazdapárt vezére lett. A szervezkedési munkának első látható jele az 1922, évben *Léván összehívott értekezlet, melyen úgyszólván az összes magyar egyház képviselteti magát és megalakul a Szlovákiai Magyar Evangélikus Szövetség.*

Hogy a Szlovákiai Magyar Evangélikus Szövetség jelentőségét és lényegét megértsük, ismerni kell a kisebbségi sors kihatásait a vallási életre. Ahol tisztán magyar hívekből áll az egyház, ott a kisebbségi kérdés az egyház kebelében vagy egyáltalában nem jelentett újabb feladatot, vagy pedig csak igen alárendelt kérdésekben. *Ezzel szemben az egyházközség viszonya az esperességhez, illetve a püspökséghez már a kisebbségi kérdéskomplexumba tartozik, lévén ezek a felsőbb szervek szlovák, tehát többségi vezetés alatt.* Ahol viszont a magyar nemzetiségű evangélikusok az egyházközségnek csak bizonyos hányadát alkotják, ott a kisebbségi kérdés kiterjed az egyházközség belső életére is. így a kisebbségi kérdés egyházpolitikai viszonylatban is mindenütt felmerül (kivéven a két szabad egyházat, ahol viszont pénzügyi nehézségek állanak elő a kongnia ímegvonása miatt). S míg a többség felsőbb adminisztratív szervek formájában szervezeten és egységesen állt, a kisebbség kénytelen volt ezt a szervezethez megalkotni, hogy a hivatalos; szervezettel szemben legalább mint erkölcsileg teljesen egységes és hivatott szerv tudjon fellépni. A kisebbségi helyzetnek ez a tényfelismerése hozta létre a Szlovákiai Magyar Evangélikus Szövetséget. A szövetség neszben tehát annak a hiánynak pótlását célozta, ami az államfordulat után a magyar evangélikus hatóságok és egységes szervezet elvesztésével keletkezett. A szövetség minden évben megtartja közgyűlését Szlovákia más és más városában, ahol az összes magyar egyház képviselteti magát és az összes kérdéseket behatóan megtárgyalják. 1937 november 13-án már 15. közgyűlést tartotta Losoncon. A szövetségnek egyes magyar egyházak, de ettől függetlenül az egyes magyar evangélikusok is tagjai lehetnek. Legfőbb fóruma az évente tartott közgyűlés. A szövetség választmánya évente többször is ülésezik, míg az elnökség szükség szerint azon-

nal összeül Szlovákia különböző városaiban, ha azt valamely fontos ügy megkívánja.¹

A magyar evangélikusoknak mint nemzeti kisebbségnek az egyetemes egyház kebelében az Egyházi Alkotmány csak nagy általánosságban biztosítja *nyelvi és egyéb kisebbségi jogait*. A magyar evangélikusok régi követelése, a *magyar esperességek* felállítása a mai napig is csak jámbor óhaj. A felsőbb adminisztratív szervek megvalósítása (ez alatt a magyar esperességek felállítását, valamint magyar püspökhelyettes, vikárius vagy szuperintendens, — alkotmányos úton biztosított jogkörét értjük) és a vegyesnyelvű gyülekezetek számára megalkotandó szabályrendeletek képezik a magyar evangélikus követelmények lényegét. (Ebben az irányban hátrározottan javulást észlelhetünk, mert 1937. év folyamán végre megindultak a tárgyalások és a Magyar Evangélikus Szövetségnek 1937 februárjában Rozsnyón tartott választmányi ülésén kidolgozott memorandummal az egyházi főhatóságok már érdemben foglalkoztak. Egyelőre elvben elfogadták a püspökhelyettes (szuperintendens) követelményét, a magyar esperességek felállítása elől viszont elzárkóztak, miig a vegyesnyelvű gyülekezetek szabályrendelete ugyancsak a megvalósulás felé halad. Valószínű azonban, hogy az 1939. évben megtartandó egyetemes zsinatig*, ezek a kérdések nem nyernek alkotmányos megoldást.

Elintézetlen és a magyar evangélikusokat igen közelről érinti az a kérdés is, hogy *vegyes gyülekezetek kettéválása* esetén hogyan osztódik meg az egyházi vagyon. Ez a kérdés ugyanis a történelmi fejlődés figyelembevételével a legtöbb esetben a magyar egyházakra nézve létkérdés. A történelmi fejlődés ugyanis legtöbbször azt mutatja, hogy az egyház az államfordulat után vált csak vegyessé, amikor is az egyház területére költözött szlovák nemzetiségű evangélikusok ugyancsak az egyház tagjaivá váltak (főleg a magas egyházi adót fizető tisztviselőelem) s eleinte kisebb, majd egyre nagyobb hányadát képezve az egyháznak, jogukat követelték. A nyelvi jogok és kérdések rendezésére hivatottak a megalkotandó szabályrendeletek. Viszont az anyagi kérdések elintézésére szétválás esetén nem lehet irányadó a mai kulcs, mert a meglevő egyházi vagyon kétségtelenül a régi, magyar jeli egű egyház, szerzeménye. Az egyház kebelében a nemzetiségi harcok már nagyrészt elcsitultak. Természetesen ez nem jelenti azt, mintha nemzeti téren már nem lenne

*A szövetség jelenlegi elnöksége a következő: Egyházi elnök: Fabry Viktor, eperjesi lelkész. Világi elnök: Szent-Ivány József, nemzetgyűlési képviselő, Beje. Egyházi alelnök: Endreffy János, lelkész, Pozsony. Világi, alelnök: Törköly József dr. ügyvéd, v. szenátor, Rimaszombat f. Titkár: Bándy György lelkész, Balogpádár. Egyházi jegyző: Smid István Lehel, lelkész, Bártfa. Világi jegyző: Baráth László dr. ügyvéd, Rimaszombat.

több jogos követelményünk. De úgy látszik, mindkét oldalon győzött a jobb belátás és a céltalan perpatvarok helyett komoly és megfontolt tárgyalásokkal igyekeznek mindkét fél jogait biztosítani. Ebben a küzdelemben nagy segítségünkre vannak szepességi német evangélikus testvéreink, kiknek követelményei nagyrészt egyezők a mieinkkel, bár az ő helyzetük hasonlíthatatlanul jobb! (A német evangélikusok összefüggő, zárt komplexumban élnek s így két német esperességük is van.)

Állandó sérelmünk azonban, hogy egyes személyek, akik bár az egyetemes egyház fenhatósága alá tartoznak, állandóan büntetlenül *sértegetik a magyar evangélikusság legszentebb érzelmeit*. A magyar evangélikusság elhalt *nagyjai ellen nem egyszer hangzanak el a legkegyeletlenebb* támadások. További érzelmi sérelmünk a múltban történt állítólagos hibák állandó rekriminálása. Szükségtelen rámutatnunk, hogy *a múltban történt esetleges hibákért, melyek a szlovák evangélikusok érdekeit vagy érzelmeit sértették*, semmi körülmények között sem lehet felelőssé tenni a mai szlovákiai magyar evangélikusokat és azok szerveit. Nem lehet feladatunk, hogy a rekriminációk jogosságát kutassuk. Ezeket azonban, igen könnyű lenne visszafelé fordítani. Besztercebányán például az államfordulat előtt minden vasárnap volt szlovák istentisztelet is, mert az egyháznak háromnyelvű jellegét (tisztelőben tartották. Most, a lelkeszi állás megürülésekor a szlovákság kiemelkedő személyiségei kardoskodtak amellett, hogy nem kell mindhárom nyelvet beszélő lelkeszit választani, mert az egyház szlovák jellegű és nem hajlandók a magyar és német kisebbség jogait akceptálni. Mint minden igaz ügyben, itt is győzött azonban az igazság és jobb belátás lett úrrá. Dr. öobrdá Vladimír egyetemes püspöknek a Szlovákiai Magyar Evangélikus Szövetséghez intézett átirata a szövetségnek Losoncon megtartott 15. közgyűlése alkalmából azonban arra enged következtetni, hogy az egyházi főhatóság is az egyes nemzetiségek között helyreállítandó lelki harmónia érdekében dolgozik.

Természetesen a magyar evangélikusok jogai az egyház keretén belül függvényei *az egyetemes magyar kisebbség helyzetének*. Amennyiben a kisebbségi jogok kibővítése, illetve a jogok gyakorlásának lehetősége valóra válik, az egyház keretén belül is nagyobb reményünk lehet evangélikus magyar kisebbségi jogaink kivívására és alkotmányos biztosítására,

Az egyházpolitikai kérdések mellett a Szövetség fontos munkakörét képezi a belmisszió és örökös a magyar evangélikus hitélet felett. Ügyszólván minden egyháznak megvan a maga *ifjúsági egyesülete*. (Leány- és Luther-körök.) Ezek a körök az áldásos hitbuzgalmi és karitatív tevékenységen kívül a kisebbségi magyar kultúrának is nagy szolgálatot ítéshnek a különböző hangversenyek, színelőadások és előadások rendezésével. Igen üdvös gondolatot valósi-

tott meg a Szövetség a *böjti előadássorozatok* rendszeresítésével is. A húsvét előtti böjti időszakban ugyanis rendszerint 3—5 magyar egyházból körzet létesül. Az egyházi és világi élet kiválóságai a körzethez csatlakozott egyházakat végiglátogatják és minden egyházban vallásos est keretében előadást tartanak, újabban a magyar evangélikus *cserkész* megszervezése is erősen foglalkoztatja az illetékes köröket. Magyar jellegű evangélikus *árvaház* Kassán a Bethesda, melyet a magyar evangélikus leánykör tart fenn, dicséretes ügybuzgalommal. A legújabb keletű megállapodás alapján a volt rozsnyói árvaház a rozsnyói evangélikus egyház tulajdona lesz, s így egy újabb fontos szervvel fogja gazdagítani ez a nagymúltú egyház a szlovákiai magyar evangélikus közösséget.

A belmissziói élet, valamint a helyes egyházpolitika céljait szolgálja a magyar evangélikus *sajtó*. A Szlovákiai Magyar Evangélikus Szövetség hivatalos lapja az »Evangélikus Lap«, mely évenként át Lic. Fizély Ödön gondos szerkesztésében, jelenleg pedig Fabry Viktor egyházi elnök vezetése alatt álló szerkesztő-bizottság irányítása alatt egyre gazdagabb tartalommal jelenik meg. Tisztára belmissziós célokat szolgál az »Orgonaszó«, mely az Evangélikus Lapnak melléklete. Egyre nagyobb elterjedtségnek örvend a »Luther« című harcos néplap, mely Varga Sándor rozsnyói lelkész szerkesztésében jelenik meg. Missziót teljesít a Stadtrucker Gyula szerkesztésében évente megjelenő »Evangélikus Napitár« is. Hogy a naptár mily közkedveltségnek örvend, jellemző, hogy az utóbbi évek kiadásából minden példány maradéktalanul elfogyott. A közös munka és összetartás jegyében folynak le a nyári *konferenciák és munkatáborok* is, ahol az egész magyar evangélikus ifjúság képviselője találkozik, hogy hitben és tapasztalatokban meggazdagodva folytassák a közös munkát. A belmissziói élet megszervezése terén hervadhatatlan érdemei vannak Chovan Sándor csetneki lelkésznek.

Ugyancsak fontos feladatot teljesített a Szövetség a *magyar énekeskönyv* kiadásával. 1929-ben ugyanis, új magyar templomi énekeskönyvet adott ki, mely már az összes szlovákiai magyar evangélikus egyházban használatban van. Az énekeskönyv kiadását a Kosztolányi-család nemes áldozatkészsége tette lehetővé. Nem kevésbé szükséges lépés volt a *magyar hittankönyvek* megírása és kiadása is, noha még ezen a téren most is sok a hiány, s csak a losonci közgyűlésen határozta el a Szövetség, hogy most már az összes hiányzó hittankönyveket megírattja és kiadja. Eddig ugyanis az volt a helyzet, hogy *a magyarországi tankönyvekre fennálló tilalom miatt a hittanórákon rendszerint jegyzetekből kellett az ifjúságnak tanulni*. Ettől eltekintve, több helyen a hitoktatás sem volt megfelelő kezekben. Így semmi biztosíték nem volt arra, hogy a hit-tanítás dicsőséges egyháztörténetünk és a magyar protestantizmus tradíciói alapján történik.

Az egyetemi tanuló ifjúság lelki gondozását is kézbevette a

Szövetség elnöksége. *Az egyetemi ifjúság* kérdése voltaképpen két irányban is foglalkoztatta a magyar evangélikusokat. Ugyanis a pozsonyi teológián kellett magyar előadóról gondoskodni. Ezt a feladatot évek óta nagy szakértelemmel végzi Lic. Fizély Ödön. pozsonyban tanuló magyar teológusainkra nagy figyelmet kell szentelnünk, mert a teológia szelleme sok tekintetben kifogásolható és sokszor kell (hallanunk oly sajnálatos kijelentéseket, melyek *mélyen sértik nemzeti önérzetiünket*. A Prágában tanuló egyetemi ifjúság számára több ízben is tartottak szövetségünk kebelébe tartozó lelkészeink *magyar istentiszteleteket*. A lelkigondozás rendszeresítése azonban, sajnos, anyagi akadályokba ütközik.

Újabban erős mozgalom indult meg az *egységes liturgia* bevezetése érdekében. A mozgalom élén Kovarik Sándor lelkész áll, aki a közgyűlésen kiküldött liturgiái bizottság közreműködésével megszerkesztette a liturgiái rendet. A liturgiát a szövetség kebelébe tartozó egyházak fokozatosan fogják bevezetni. A történelmi és zenei fejlődés teljes figyelembevételével megszerkesztett liturgiái rendet először 1936 őszén mutatták be a Szövetségnek Pozsonyban tartott közgyűlésén.

*

Vázolva a Szövetség munkakörét és főbb fejlődési fokait, még arra kell rámutatnunk, hogy *az egyházi főhatóság nem, ismerte el a szövetséget a szlovákiai magyar evangélikusok jogilag is hivatott képviselőjének, úgy, bár a Szövetség is közvetve tárgyalásokban áll a főhatósággal, a nemzetiségi kérdéseket jelenleg egy úgynevezett paritásos bizottság tárgyalja, melynek magyar részről Baráth Károly és Lie. Fizély Ödön a tagjai. így az a helyzet, hogy a paritásos bizottság magyar tagjai kénytelenek a szövetségnek külön referálni.*

Nem lenne teljes a szlovákiai magyar evangélikusok helyzetéről adott rövid ismertetés, ha nem mutatnánk rá arra a szerepre és munkakörre, amit a magyar evangélikusok az egyetemes kisebbség keretében betöltenek. Az evangélikus egyház történelmi múltja és ennek a múltnak felemléstien tisztelete hozza magával, hogy az evangélikusok a nemzeti kisebbség munkájában is kiveszik részüket. Hűen a nemzeti gondolathoz és, küzdve a materialista világfelfogás ellen, a magyar kisebbségnek minden megmozdulásában és törekvésében részesek. Vezető emberei: Szent-Ivány József, néhai dr. Törköly József, Koczor Gyula, Kantsek György és még sokan, egyúttal az egyetemes kisebbségi (életnek is vezéralakjai és politikai vezetői. A hit igazságaiban elmélyülve és azokkal felfegyverezve védik a magyar kisebbség jogait. A szlovákiai magyar evangélikusság az államfordulat utáni nehéz helyzetből már megtalálta a kivezető utat, igyekszik helyzetét megerősíteni s ez nemcsak a magyar protestantizmusnak, hanem az egész csehszlovákiai magyarság javának is szolgál.

Baráth László.